

Erçevik, A. ve Köseoğlu, S.A. (2019). Sosyal Problem Çözme Programı'nın Çocuk Evi Sorumluları Üzerindeki Etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 493-518.

Araştırma

Makale Geliş Tarihi:11.12 2018
Makale Kabul Tarihi:11.02.2019

SOSYAL PROBLEM ÇÖZME PROGRAMI'NIN ÇOCUK EVİ SORUMLULARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ¹

The Effects of Social Problem Solving Programme on Persons in Charge of Child Home

Ayşegül ERÇEVİK*

Serhat Armağan KÖSEOĞLU*

* Dr. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, ORCID ID: 0000-0003-3697-458X

** Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-7794-9650

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Çocuk Evi Sorumluları'nın sosyal problem çözme düzeylerini geliştirmek amacıyla hazırlanan programın etkililiğini sınamaktır. Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda çalışmakta olan Çocuk Evi Sorumluları bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada verileri elde etmek amacıyla ön test ve son test uygulamalarında ölçüm aracı olarak Kişilerarası Problem Çözme Envanteri kullanılmıştır. Çalışma grubu 7'si deney ve 7'si kontrol olmak üzere toplam 14 katılımcıdan oluşmuştur. Hazırlanan Sosyal Problem Çözme Programı haftada bir gün 120 dakika olmak üzere 10 oturumda gerçekleştirilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde Non- Parametrik Mann Whitney- U ve Wilcoxon İşaretili Sıralar testi kullanılmıştır. Uygulanan Sosyal Problem Çözme Programı'nın Çocuk Evi Sorumlularından oluşan Deney grubunun sosyal problem çözme becerilerine etkilerini tespit

¹ Bu makale birinci yazarın Doç. Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

etmek üzere yapılan incelemede, Deney grubunun probleme olumsuz yaklaşımı ve kendine güvensizlik düzeylerinin uygulama sonrasında anlamlı derecede azaldığı, yapıcı problem çözme ve ısrarcı-sebatkar yaklaşım puanlarının ise anlamlı derecede arttığı görülmüştür. Bununla birlikte sorumluluk almama boyutunda herhangi bir etkiye rastlanmamıştır.

Anahtar Sözcükler: *Problem, sosyal problem çözme, Çocuk Evi Sorumlusu*

ABSTRACT

The aim of this research is to test the effectiveness of the program designed to improve the level of social problem solving skills in Persons in Charge of Child Homes. The universe of this research is institutions affiliated to Amasya Family and Social Policies Provincial Directorate, where Persons in Charge of Child Homes work. In order to obtain the data, The Interpersonal Problem Solving Inventory was used as the measurement tool in the pre-test and post-test applications. The sample of persons in charge of child homes consisted of 7 for the experiment and 7 for control group, totalling 14 participants. The developed Social Problem Solving Programme for Persons in Charge of Child Homes applied in 10 sessions which lasted 120 minutes once a week. Non-Parametric Mann Whitney U and Wilcoxon Sign-Rank Test was used for the analysis of the data. In the analysis to identify the effects of the applied Social Problem Solving Programme for persons in charge of child homes, it was found that Experiment Group's levels of negative problem orientation and self-insecurity decreased significantly, constructive problem solving and insistent-persistent approach scores increased significantly after the application. Moreover, there was no effect on non-responsibility dimensions.

Keywords: *Problem, Social problem solving, persons in charge of child homes*

GİRİŞ

Türkiye'de korunma ihtiyacı olan çocukların devlet tarafından himaye altına alınmasından sonraki süreçte gelişimlerinin aksamadan yürütülmesini sağlamada önemli görevlilerden birisi de çocuk evleri sorumlulularıdır. Çocuk Evi Sorumlusu, korunma ihtiyacı olan bir çocuğun kaldığı evin gelir, gider, günlük rutin gibi eve dair ihtiyaçları yanında, söz konusu çocuğun gelişim ihtiyacının dikkate alınıp giderilmesinde önemli bir anahtardır.

27015 sayılı yönetmelikte belirtildiği üzere, Çocuk Evi Sorumluları, çocuk evleri koordinasyon merkezlerine bağlı olarak çalışmakta olan ve bağlı bulunduğu komisyonun kararlarını da dikkate alarak sorumlu bulunduğu evdeki sayıları beş ile sekiz arasında değişen çocukla ilgili mesleki çalışmalar yürüten görevli kişilerdir. Çocuk Evi Sorumluları il müdürlüğünün uygun bulduğu sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk

[Metni yazın]

gelişimcisi, öğretmen, sosyolog gibi meslek elemanlarından seçilmektedir (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008).

Çocuk Evi Sorumlularının hem çocukları hem de bakım elemanlarını koordine etme görevlerinin hayatlarında önemli bir yoğunluk yarattığı belirtilmektedir. Hatta bu görev yoğunluğunun mesai saatleri dışında da devam ettiği ifade edilmektedir (Başer, 2013; Aslan ve Erbay, 2017; Sarıaltın, 2017). Korunma altına alınan çocuklar genellikle ihmal, istismar, boşanma, ölüm gibi travmatik yaşantılardan gelmektedir. Dolayısıyla psikolojik olarak zedelenmiş bir grupta tek tek ilgilenilmesi gereken birçok yaşantıyı ve problemi barındırabilmektedir. Bu gibi durumlar Çocuk Evi Sorumlusu'nu mesleki anlamda zorladığı gibi psikolojik olarak da yıpratmaktadır. Bu psikolojik yıpranmanın düzeyinin kimi zaman Travma Sonrası Stres Bozukluğu'na benzer sonuçlar yaratabileceği ifade edilmektedir (Dane, 2000; Nissly ve diğ., 2005; Tham, 2007; Van Hook ve Rothenberg, 2009).

Çocuk Evi Sorumlularının korunma ihtiyacı olan çocukların akademik ve ruhsal problemleriyle, sorumlu oldukları evin mali yükümlülükleriyle, koruma altındaki çocuğun aileleriyle ve bakım verenlerle iletişim halinde olmalarıyla ilişkili birçok problemle karşılaştıkları bilinmektedir (Nissly ve diğ., 2005; Başer, 2013; Sarıaltın, 2017). Çocuk Evi Sorumlularının deneyimledikleri problemleri çözme sürecinde etkili yöntemleri kullanmalarının hem kendi yaşamlarının kalitesini arttıracığı hem de korunma ihtiyacı olan çocuklara daha etkili hizmet sunmalarını sağlayacağı düşünülmektedir. Danış ve Kara (2016: 9) tarafından ifade edildiği üzere, sosyal hizmet alanında çalışmakta olan bireylerin problem çözme yaklaşımlarını benimsemesinin onlardan hizmet alan bireylerin de problem çözme becerilerini geliştirebileceği vurgulanmaktadır.

Günlük yaşamın gereklilikleri ve zorluklarıyla başa çıkmada yaşam becerilerinin önemi vurgulanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü' ne (DSÖ) göre yaşam becerileri, bireyin günlük yaşamının gereklilikleri ve zorlukları ile etkili olarak başa çıkmaya yarayan olumlu ve uyum sağlayıcı becerilerdir. Bu beceriler; başa çıkma becerileri, iletişim ve kişilerarası ilişkiler ve problem çözme becerileri olarak sınıflandırılmaktadır (WHO, 2003: 9). Problem, bireyin mevcut durumu ile bulunmak istendiği durum arasındaki tutarsızlıktır. Bu tutarsızlık bireylerin hedeflerine ulaşmaya çalışırken yollarına çıkan çeşitli engellerin varlığından kaynaklanmaktadır (D'Zurilla ve Nezu, 2006: 4). Problem çözme ise; bilişsel bir beceridir ve karşılaşılan sorun ya da engelleri çözmek için önceki yaşantılar yoluyla öğrenilen kuralların uygulanmasının yanında yeni çözüm yolları

bulabilmeyi içermektedir (Korkut, 2002). Sosyal problem çözme ise; günlük yaşamda karşılaşılan problemlerde etkili başa çıkma yolunu bulmak için girişilen bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Sosyal problem çözme bilinçli, akılcı, çaba harcanması gereken ve kasıtlı bir eylemdir (D'Zurilla ve diğ., 2004; D'Zurilla ve Nezu, 2006).

D'Zurilla ve Goldfried (1968, 1971) tarafından mevcut problemleri bağımsız ve başarılı bir şekilde çözmeye katkı sağlayan ve problem sonucunda karşılaşılan stresle daha etkili başa çıkmaya yardım eden beş adımdan söz edilmektedir. Bu adımlar; *tutum/yönelim, problemin tanımlanması, alternatif üretimi, tahmin ve karar verme ile deneme ve doğrulama* adımlarıdır. Daha sonra model revize edilerek bireylerin sosyal problem çözmeye iki tür yönelimi olduğu ve bu yönelimler içerisinde bazı problem çözme stillerine sahip olduğu ifade edilmiştir (D'Zurilla ve diğ., 2004; Nezu, 2004; Nezu ve diğ., 2013).

Problem yönelimi boyutu, problem çözmeye tutumların önemine dikkat çekmektedir. Problem yönelimi, bireyin problemlere ve problem karşısındaki kendi becerilerine ilişkin fikirlerini içermektedir. Kimi bireyler problemle karşılaştıklarında probleme onu çözmeye yönelik olumlu ve yapıcı bir bakış açısına sahipken, kimi bireyler probleme olumsuz bir anlam yüklemektedir. Bu tutumlar bireyin problem çözmeye kullanacakları yöntemlere etki etmektedir (D'Zurilla ve diğ., 2004; Nezu ve diğ., 2013). *Problem çözme stilleri* ise bireyin bir problemi çözmeye ya da onunla başa çıkma girişiminde bulunduğu ortaya çıkan bilişsel-davranışsal aktivitelerdir. Bunlar *akılcı* ya da *planlı problem çözme, kaçınan problem çözme ve dürtüsel dikkatsiz problem çözme*dir (D'Zurilla ve Chang, 1995; D'Zurilla ve diğ., 2004; Nezu, 2004; Nezu ve diğ., 2013). *Akılcı problem çözme stiline* sahip bireylerin etkili problem çözme becerilerini sistemli bir şekilde problem durumlarına uygulayabildikleri ifade edilmektedir (D'Zurilla ve Nezu, 1980: 422). Bu kişiler problem çözme sürecinde yukarıda açıklanan *problemi tanımlama, alternatif çözümler üretme, karar verme ile deneme ve doğrulama* basamaklarını etkili bir şekilde kullanmaktadır. *Dürtüsel-dikkatsiz stile* sahip bireyler ise problem çözerken fevri ve dikkatsizdirler. Problemin çözümü için sınırlı sayıda alternatif oluşturan bu bireyler, aklına ilk geleni uygulamaktadırlar. *Kaçınan problem çözme stiline* sahip bireyler ise, daha çok problemi çözmeyi erteler ve mümkün olduğunda problemlerin kendiliğinden ya da başkaları tarafından çözümlenmesini bekler (D'Zurilla ve diğ., 2004; D'Zurilla ve Nezu, 2006).

Çam ve Tümkaya (2007) sosyal problem çözme teorisine dayalı olarak yaptıkları çalışmada Türkiye örneklemini içerisinde teoriyi destekler nitelikte beş faktörlü yapıya ulaşımlardır. Bu çalışmada probleme yönelim boyutları, *probleme olumsuz yaklaşım* ve *ısrarcı-sebatkar yaklaşım* olarak ifade edilmiştir ve sırasıyla probleme olumsuz yönelim ve probleme olumlu yönelime karşılık geldiği ifade edilmiştir. Problem çözme stilleri ise, *yapıcı problem çözme*, *kendine güvensizlik* ve *sorumluluk almama* şeklinde sıralanmaktadır.

Sosyal problem çözme eğitimlerinde amaç bireyin sosyal yaşamda karşılaştığı problemlere olumlu tepki verme düzeyini arttırmak ve bu anlamda kendini yetkin hissetmesini sağlamak temelinde belirlenmektedir (Korkut Owen, 2015). Kurum bakımı altındaki gençler boşanma, ölüm ya da istismar yaşantıları nedeniyle risk grubunun önemli özelliklerini taşımaktadır (Cebe, 2005; Kesen ve Deniz, 2005). Korunma ihtiyacı olan çocukların çoğu aile kavramından yoksun bir şekilde yetişmektedir ve çevrelerindeki yetişkinler genellikle bakıcılar ve Çocuk Evi Sorumluları'dır. Korunma ihtiyacı olan çocuklar genellikle okul dışındaki zamanlarının tümünü bakım aldıkları kurum içerisinde bakıcılarıyla ve Çocuk Evi Sorumluları'yla geçirmektedirler. Bu kişiler korunma ihtiyacı olan çocuklar için ebeveyn rolünü almaktadır (Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, 1995; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008; Yaman, 2010; Yazıcı, 2012; Başer, 2013).

Önleyici çalışmalarda yalnızca birey ya da yalnızca çevre (ebeveynler, öğretmenler) bir hedef grup olarak alınabilir. Özellikle bu tür çalışmalarda ebeveynlerin önleme programlarında önemli olmalarının nedeninin ailenin ilk sosyalleşme kaynağı olması ve programlarda verilen mesajların evde çocuklara verilmeye devam edilmesi ve pekiştirilmesi olduğu ifade edilmektedir. Benzer biçimde öğretmen rolündeki bireylerin model olma ve pekiştirme özellikleri vurgulanmaktadır (Korkut Owen, 2015: 23). Çocuk Evi Sorumluları korunma ihtiyacı olan çocuklar için ebeveyn rolünü üstlenmekte, hatta çocukların bu kişilere anne ya da baba olarak hitap ettikleri bilinmektedir. Bu kişilere yapılan çalışmanın, korunma ihtiyacı olan çocuklar ile yaşadıkları problemlerin çözümünde işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de Çocuk Evi Sorumluları'na ilişkin incelenen araştırmaların Çocuk Evi Sorumluları'nın korunma ihtiyacı olan çocuklar sağladıkları sosyal destek, Çocuk Evi Sorumluları'nın empati ve iletişim becerileri konularında yapıldığı görülmektedir (Şenel, 2001; Biber ve Sezer, 2011; Atlı ve Kutlu, 2012). Çalışmaların genellikle betimlemeye

yönelik olduğu, müdahale programlarının kısıtlı olduğu göze çarpmaktadır (Pekcanlar ve diğ., 2005). Bununla birlikte, Dünya ülkelerindeki Çocuk Evi hizmet modellerinde Türkiye’de bulunan Çocuk Evi Sorumlularının tam bir karşılığı bulunmamakla birlikte, görev alanındaki hizmetlerin birçoğunun sosyal çalışmacılar tarafından yürütüldüğü görülmektedir (Gökçearslan Çiftci, 2009; Schmidt, 2009). Yine yapılan çalışmaların daha çok betimsel tarama modelinde olduğu ve alan çalışanlarının işten ayrılma niyetleri, tükenmişlik ve iş tatmini düzeylerinin incelendiği görülmektedir (Dane, 2000; Tham; 2007; Van Hook ve Rothenberg, 2009). Dolayısıyla çocuk refah alanında çalışmakta olan bireylerin günlük yaşamlarında ve korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışırken ihtiyaç duydukları becerileri arttırmaya yönelik çalışmaların bulunmadığı görülmektedir. Bu düşüncelerden hareketle bu çalışmada, korunma ihtiyacı olan çocukların kaldıkları evlerde Çocuk Evi Sorumlusu olarak görev yapan bireylerin sosyal problem çözme becerilerini arttırmak amacıyla oluşturulan Sosyal Problem Çözme Programı’nın etkililiği sınanmıştır.

Hipotezler

1. Deney ve Kontrol gruplarının Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test puanları arasında anlamlı fark yoktur.
2. Deney grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test ve son test puanları arasında son test puanları lehine anlamlı fark vardır.
3. Kontrol grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test ve son test puanları arasında anlamlı fark yoktur.
4. Deney ve Kontrol grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları son test puanları arasında Deney grubu lehine anlamlı fark vardır.

YÖNTEM

Bu araştırma korunma ihtiyacı olan ergenlerin kaldıkları evlerde görev yapan Çocuk Evi Sorumlularının sosyal problem çözme düzeylerini geliştirmek amacıyla hazırlanan Sosyal Problem Çözme Programı’nın etkililiğini sınamak üzere deneysel modelde tasarlanmıştır. Deneysel modeller içerisinde öntest- sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen yaygın olarak kullanılan karışık bir desendir. Bu desen X’in yani müdahalenin etkisini belirlemek amacıyla, X uygulanan grubun uygulanmayan grupla karşılaştırılmasını içerir (Campbell ve Stanley, 1963: 12; Ekiz, 2009: 109).

[Metni yazın]

Çalışma Grubu

Bu araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda gerçekleştirilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na düzenlenecek programın amacı ve içeriğine dair bilgiler gönderilmiş ve resmi izinler alınmıştır. Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda çalışmakta olan Çocuk Evi Sorumluları bu araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir. Çocuk Evi Sorumluları'nı belirlemek üzere kurumlar tek tek ziyaret edilerek çalışma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllülükleri gözetilerek Kişilerarası Problem Çözme Envanteri uygulanmıştır. Cinsiyet, çalışılan kurum ve Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nden alınan puanlar dikkate alınarak çalışma grubu 7 deney ve 7 kontrol grubu olmak üzere 14 kişiden oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişilerarası Problem Çözme Envanteri (Çam ve Tümkaya, 2007) kullanılmıştır.

Kişilerarası Problem Çözme Envanteri. Çam ve Tümkaya (2007) tarafından bireylerin problem çözme becerilerini ölçmek için geliştirilmiştir. Kişilerarası Problem Çözme Envanteri 50 madde ve 5 alt boyuttan oluşan beşli likert tipinde bir ölçektir. Alt boyutları ise; problem olumsuz yaklaşım, yapıcı problem çözme, kendine güvensizlik, sorumluluk almama ve ısrarcı-sebatkar yaklaşımdır. Ölçeğin geçerlik çalışmalarında yetişkin örnekleme açıklayıcı faktör analizi ve ölçüt bağıntılı geçerlik yapılırken; güvenilirlik için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ve test tekrar test kararlılık katsayıları incelenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .67 ila .91 arasında olup, test tekrar test katsayıları .69 ila .89 arasında değişmektedir (Çam ve Tümkaya, 2007).

Veri Toplama Süreci

Programın hazırlanma sürecinde literatür incelemesi yapılarak D'Zurilla ve diğ. (2004) ve D'Zurilla ve Nezu (2006) tarafından önerilen beş boyutlu sosyal problem çözme modeli temele alınarak ve Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü yönetici ve personelinden elde edilen bilgilerden faydalanılarak oturumlar oluşturulmuştur. Oturumlarda ısınma ve kapanış etkinliklerinde yaratıcı drama etkinliklerinden faydalanılmıştır. Program daha sonra uzman değerlendirmesine tabi tutulmuş, öneriler sonrası son hali oluşturulmuştur. Program Nisan-Haziran 2018 arasında uygulanmıştır.

Sosyal Problem Çözme Programı. Çocuk Evi Sorumluları için hazırlanan Sosyal Problem Çözme Programı sosyal problem çözme modeline dayandırılarak yapılandırılmış 10 oturumdan oluşmaktadır. Oturumlar haftada bir gün olmak üzere, 120 dakika süreyle uygulanmıştır. Isınma ve kapanış etkinliklerinde yaratıcı drama ve psikodrama etkinliklerinden faydalanılmıştır. Çocuk Evi Sorumluları için hazırlanan Sosyal Problem Çözme Programı'nın oturumlarına ilişkin bilgiler Ek'te sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, SPSS 20.0 istatistik paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde deney ve kontrol gruplarında yer alan katılımcıların sayıları sebebiyle nonparametrik teknikler kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test puanlarının grup içi karşılaştırmalarını yapmak amacıyla Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi ve gruplar arası karşılaştırmalar için de Mann Whitney U-Testi kullanılmıştır.

BULGULAR

1. *Hipotez: Deney ve Kontrol gruplarının Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test puanları arasında anlamlı fark yoktur.*

Tablo 1: Deney ve Kontrol gruplarının Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test puanları arasındaki farkı incelemek üzere yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları

Alt Boyutlar	Grup	N	S.O.	S.T.	U	z	p
Probleme Olumsuz Yaklaşım	Deney	7	7.36	51.50	23.50	-.128	.898
	Kontrol	7	7.64	53.50			
	Toplam	14					
Yapıcı Problem Çözme	Deney	7	5.71	40.00	12.00	-1.602	.109
	Kontrol	7	9.39	65.00			
	Toplam	14					
Kendine Güvensizlik	Deney	7	7.29	51.00	23.00	-.194	.846
	Kontrol	7	7.71	54.00			
	Toplam	14					
Sorumluluk Almama	Deney	7	6.71	47.00	19.00	-.713	.476
	Kontrol	7	8.29	58.00			
	Toplam	14					
Israrcı Sebatkar Yaklaşım	Deney	7	7.43	52.00	24.00	-.064	.949
	Kontrol	7	7.57	53.00			
	Toplam	14					

Deney ve Kontrol gruplarının Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek üzere yapılan değerlendirmeye ilişkin bulgular Tablo 1'de verilmiştir. Deney ve Kontrol gruplarının Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları "probleme olumsuz yaklaşım", [Metni yazın]

“yapıcı problem çözme”, “kendine güvensizlik”, “sorumluluk almama” ve “ısrarcı-sebatkar yaklaşım” ön test puanları arasında anlamlı farklara rastlanmamıştır ($p > .05$).

2. *Hipotez: Deney grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test ve son test puanları arasında son test puanları lehine anlamlı fark vardır.*

Tablo 2: Deney grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla uygulanan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları

Alt Boyutlar	Puan	Sıralar	N	S.O.	S.T.	Z	p
Probleme Olumsuz yaklaşım	POY Son test deney -	Negatif Sıralar	7	4.00	28.00	-2.366	.018
	POY Ön test deney	Pozitif Sıralar	0	.00	.00		
		Eşit	0				
		Toplam	7				
Yapıcı Problem Çözme	YPÇ Son test deney -	Negatif Sıralar	0	.00	.00	-2.366	.018
	YPÇ ön test deney	Pozitif Sıralar	7	4.00	28.00		
		Eşit	0				
		Toplam	7				
Kendine Güvensizlik	KG Son test deney -	Negatif Sıralar	6	4.33	26.00	-2.047	.041
	KG ön test deney	Pozitif Sıralar	1	2.00	2.00		
		Eşit	0				
		Toplam	7				
Sorumluluk Almama	SA Son test deney -	Negatif Sıralar	6	3.83	23.00	-1.524	.128
	SA ön test deney	Pozitif Sıralar	1	5.00	5.00		
		Eşit	0				
		Toplam	7				
Israrcı Sebatkar Yaklaşım	IS Son test deney -	Negatif Sıralar	0	.00	.00	-2.379	.017
	IS ön test deney	Pozitif Sıralar	7	4.00	28.00		
		Eşit	0				
		Toplam	7				

Tablo 2 'de Deney grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test ve son test puanları arasındaki farkı belirlemek üzere yapılan değerlendirmeye ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Deney grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları “probleme olumsuz yaklaşım”, “yapıcı problem çözme”, “kendine güvensizlik” ve “ısrarcı-sebatkar yaklaşım” alt boyutları ön test ve son test puanları arasında son test puanları lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanırken ($p \leq .05$), “sorumluluk almama” alt boyutu ön test ve son test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p > .05$). Buna göre; Çocuk Evi Sorumluları'na uygulanan Sosyal Problem Çözme Programı sonrasında Deney grubunun “probleme olumsuz yaklaşım” ve “kendine güvensizlik” düzeylerinin azaldığı, “yapıcı problem çözme” ve probleme “ısrarcı-sebatkar yaklaşım” düzeylerinin arttığı söylenebilir.

3. *Hipotez: Kontrol grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test ve son test puanları arasında anlamlı fark yoktur.*

Tablo 3: Kontrol grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları ön test ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla uygulanan Non-Parametrik Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi sonuçları

Alt Boyutlar	Puan	Sıralar	N	S.O.	S.T.	Z	p
Probleme Olumsuz yaklaşım	POY Son test kontrol	Negatif Sıralar	3	3.67	11.00	-.105	.916
	-	Pozitif Sıralar	3	3.33	10.00		
	POY Ön test kontrol	Eşit	1				
		Toplam	7				
Yapıcı Problem Çözme	YPÇ Son test kontrol	Negatif Sıralar	3	4.00	12.00	-.318	.750
	- YPÇ ön test kontrol	Pozitif Sıralar	3	3.00	9.00		
		Eşit	1				
		Toplam	7				
Kendine Güvensizlik	KG Son test kontrol	Negatif Sıralar	2	2.00	4.00	-.962	.336
	- KG ön test kontrol	Pozitif Sıralar	3	3.67	11.00		
		Eşit	2				
		Toplam	7				
Sorumluluk Almama	SA Son test kontrol	Negatif Sıralar	2	4.00	8.00	-.541	.589
	- SA ön test kontrol	Pozitif Sıralar	4	3.25	13.00		
		Eşit	1				
		Toplam	7				
Israrcı Sebatkar Yaklaşım	IS Son test kontrol	Negatif Sıralar	4	2.75	11.00	-.948	.343
	- IS ön test kontrol	Pozitif Sıralar	1	4.00	4.00		
		Eşit	2				
		Toplam	7				

Tablo 3' te Kontrol grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri "probleme olumsuz yaklaşım", "yapıcı problem çözme", "kendine güvensizlik", "sorumluluk almama" ve "ısrarcı-sebatkar yaklaşım" alt boyutları ön test ve son test puanları arasındaki farkı belirlemek üzere yapılan değerlendirmede, Kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p > .05$).

4. *Hipotez: Deney ve Kontrol grubunun Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları son test puanları arasında Deney grubu lehine anlamlı fark vardır.*

Tablo 4: Deney ve Kontrol gruplarının Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları son test puanları arasındaki farkı incelemek üzere yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları

Alt Boyutlar	Grup	N	S.O.	S.T.	U	z	p
Probleme Olumsuz Yaklaşım	Deney	7	5.86	41.00	13.00	-1.473	.141
	Kontrol	7	9.14	64.00			
	Toplam	14					
Yapıcı Problem Çözme	Deney	7	10.00	70.00	7.00	-2.246	.025
	Kontrol	7	5.00	35.00			
	Toplam	14					
Kendine Güvensizlik	Deney	7	5.43	38.00	10.00	-1.878	.060
	Kontrol	7	9.57	67.00			
	Toplam	14					
Sorumluluk Almama	Deney	7	5.43	38.00	10.00	-1.895	.058
	Kontrol	7	9.57	67.00			
	Toplam	14					
Israrcı Sebatkar Yaklaşım	Deney	7	9.79	68.50	8.50	-2.063	.039
	Kontrol	7	5.21	36.50			
	Toplam	14					

Tablo 4'te Deney ve Kontrol gruplarının Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutları son test puanları arasındaki farka ilişkin değerlendirmeye dair bulgular sunulmuştur. Deney ve Kontrol grupları son test puanları arasında Kişilerarası Problem Çözme Envanteri alt boyutlarından “yapıcı problem çözme” ve “ısrarcı-sebatkar yaklaşım” alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanırken ($p \leq .05$); “probleme olumsuz yaklaşım”, “kendine güvensizlik” ve “sorumluluk almama” alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p > .05$). Buna göre; Çocuk Evi Sorumluları'na uygulanan Sosyal Problem Çözme Programı sonrasında Deney grubunun, Kontrol grubu ile karşılaştırıldığında, “probleme olumsuz yaklaşım” ve “kendine güvensizlik” düzeylerinin azaldığı, “yapıcı problem çözme” ve probleme “ısrarcı-sebatkar yaklaşım” düzeylerinin arttığı söylenebilir.

TARTIŞMA

Yapılan birçok çalışmada yetişkin bireylerde yürütülen sosyal problem çözme eğitimlerinin olumlu sonuçları olduğu bildirilmektedir (Nezu ve Perri, 1989; Malouff ve diğ., 2005; Eskin ve diğ., 2008; Çekici, 2009; Çekici ve Güçray, 2012; Eskin ve diğ., 2012; Ersan, 2015). Ancak bu araştırmalarda psikoeğitimlerin sosyal problem çözme becerisine sağladığı katkılar yanında öfke, depresyon, kaygı gibi ruh sağlığı değişkenlerinde de önemli etkiler gösterdiği görülmüştür.

Korunma ihtiyacı olan çocukların kaldığı evlerde gelir-gider, günlük rutin, çocuğun eğitim yaşamına, psiko-sosyal gelişimine ilişkin birçok görevi bir arada yürüten Çocuk Evi Sorumlularının aldığı sorumluluklar oldukça yüksektir. Bunun yanında Çocuk Evi'nde kalmakta olan korunmaya ihtiyacı olan ergenlerin birçok olumsuz yaşantıdan gelerek Çocuk Evi'ne yerleştikleri düşünüldüğünde; onlarla iletişim kurmak, sağaltımı konusunda destek olmak, ortaya çıkan davranış sorunlarıyla baş etmek gibi birçok güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu durum Çocuk Evi Sorumluları için yıpratıcı bir sonuç doğurmaktadır.

Sosyal problem çözme becerisinin depresyon, intihar riski, öfke, kaygı vb. gibi problemlerde koruyucu bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. De La Fuente ve diğ. belirttiği üzere (2018) sosyal problem çözmeye kullanılan baş etme stratejileriyle ilişkilidir. Yazarlar, probleme olumlu yönelim ve akılcı problem çözmenin stresli durumlarla başa çıkarken kullanılan işlevsel stratejileri yordadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte, sosyal problem çözme becerisindeki hasarların; yani probleme olumsuz yönelim'in problemden kaçınma, kendini eleştirme, hüsnü kuruntu ve sosyal çekilme gibi baş etme stratejilerini yordadığı bulunmuştur. Uygulanan Sosyal Problem Çözme Programı'nın baş etme stratejilerine katkı sağlayabileceği ve dolayısıyla strese baş etme becerisindeki işlevsel olmayan boyutların etkisini azaltarak ruh sağlıklarına olumlu katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Deney ve Kontrol grubunun "sorumluluk almama" puanları incelendiğinde derecelendirme düzeyinin "kesinlikle katılmıyorum" ve "katılmıyorum" aralığında olduğu görülmüştür. Bu nedenle Çocuk Evi Sorumlularının problemlerle karşılaştıklarında problemlerinin sorumluluğunu alma eğiliminde oldukları ve eğitim sonrasında elde edilen değişimin anlamlı olmamasının doğal bir sonuç olduğu düşünülebilir. Çocuk Evleri'nde kalmakta olan çocukların Çocuk Evi Sorumlularına ihtiyaç duyduklarında çoğunlukla ulaşabildiklerini, çoğunun neredeyse her gün görüşme imkânı bulunduğunu belirtmektedir (Yıldırım, 2013: 118-119). Ayrıca sorunlarını paylaşmayı tercih ettikleri ilk kişinin de Çocuk Evi Sorumluları olduğu bulunmuştur (Yalçın, 2011: 104). Korunma ihtiyacı olan çocukların bu görüşlerinden hareketle Çocuk Evi Sorumlularının çocukların yaşadıkları sorunlara duyarsız kalmadıkları düşünülebilir. Çocuk Evi Sorumlularının yoğun olduğu meslek alanlarından biri olan öğretmenler üzerinde yapılan bir çalışmada da "sorumluluk almama" düzeyi düşük bulunmuştur (Nacar ve Tümkiye, 2011: 502). Çam ve Tümkiye (2007) tarafından "sorumluluk almama" olarak ifade edilen boyut kaçınan stil ile benzeşmektedir. Nezu ve [Metni yazın]

diğ. (2013), kaçınma eğilimi olmayan bireylerin problemleri erteleme eğiliminde olmadıklarını, problemleri çözme sürecinde aktif rol aldıklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla Çocuk Evi Sorumlularının korunma ihtiyacı olan ergenlerle yaşadıkları sorunları görmezden gelme eğiliminde olmamaları ve çözüm için çabılıyor olmaları çocuk koruma sistemi için önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir. Deney grubu ile yürütülen çalışmada bunu destekleyici birçok yaşantı paylaşılmıştır. Örneğin; özel eğitim ihtiyacı olan ergenlerle çalışan bir üye, çocukların iletişim sorunlarını aşmaları için onlarla bazen bakkala gidip alışveriş yapmalarını sağladığını ifade etmiştir. Diğer bir üye ise devam sorunu yaşayan öğrencisiyle görüşüp bu sorunu çözmek için yollar aramıştır.

Hazırlanan Çocuk Evi Sorumlusu programında da üç oturum yalnızca probleme yönelimi probleme olumsuz yaklaşımdan problem olumlu yaklaşım yönünde değiştirmeye odaklanılmıştır. Nezu ve Perri'nin (1989) ifade ettiği gibi problem çözme sürecinin işlenmesinden sonra sürece ilişkin deneyimlerin artırılmasına yönelik ek oturumlar düzenlenmelidir. Önerilen bu deneyim oturumları “yapıcı problem çözme” becerisinin (sosyal problem çözme terapisinde akılcı/planlı problem çözme olarak ifade edilmektedir) bileşenleri olan problemi tanımlama, alternatif üretme, çözümleri değerlendirmek ile uygulama ve doğrulamanın öğretiminden sonra sürecin bir alışkanlık haline almasına yöneliktir (D’Zurilla ve Nezu, 2006). Bununla birlikte D’Zurilla ve Goldfried (1971) tarafından önerilen ve bazı çalışmalardan kullanılmış altı basamaklı bir müdahale bulunmaktadır (Eskin ve diğ., 2008; Eskin ve diğ., 2012). Ancak altı basamaklı müdahalede akılcı problem çözme becerisi ele alınmakta, probleme yönelim boyutuyla ilgili çalışmaları içermemektedir. Bu müdahalenin uygulandığı bazı çalışmalarda toplam sosyal problem çözmeye, dürtüsel-dikkatsiz yaklaşıma katkılarının olduğu görülmektedir (Eskin ve diğ., 2008; Eskin ve diğ., 2012).

Nezu ve Perri (1989) problem çözme terapisi uygulanan bireylerin durumları daha az problem olarak algılama eğilimi gösterdiğini ifade etmişlerdir. Ancak Çocuk Evi Sorumlularının sorumlu olduğu çocukların yaşadığı problemler süreklilik arz etmekte ve sık sık aile, okul ve kurum üçgeninde problem durumlarına maruz kalmaktadırlar. Ayrıca idari destek anlamında da sıkıntılar yaşadıklarını ifade eden Çocuk Evi Sorumlularının akademik sorunlar, psikiyatrik sorunlar, istismar, öğrenme güçlüğü gibi ciddi problemler mevcut yaşamlarında önemli bir yer tutmakta, korunma ihtiyacı olan çocuklara hizmet verme konusunda bir oryantasyon eğitimi almış olsalar dahi; Başer

(2013), Gelen ve Çınar (2014) ve Sarıaltın (2017)'nin ifade ettiği gibi her an bir problemle karşılaşma endişesine yaşamaktadırlar.

Yapılan çalışmada Sosyal Problem Çözme Programı'nın deney grubunun sosyal problem çözme puanlarında anlamlı katkılar sağlamasına rağmen probleme olumsuz yaklaşım boyutunda kontrol grubu ile aralarındaki farkın anlamlılığına ilişkin benzer sonuçlar elde edilememiştir. Oturumların uygulanma sürecinde Deney grubunun ödevlere ilişkin olumlu tutumları olmasına rağmen, yukarıda belirtildiği gibi aktif problem yaşantıları ile birlikte neredeyse 7 gün 24 saat çalışmakta oluşları (Başer, 2013) ödevlerin kullanımına olumsuz yansımıştır. Bilişsel davranışçı terapilerde ev ödevlerinin önemi vurgulanmakta ve psikoeğitim sürecinin önemli bir bileşeni olduğu bilinmektedir. (Kazantzis ve Deane, 1999). Ev ödevlerinin terapi sürecinde kullanımı ele alınan soruna ilişkin uygulanan müdahalelerin etkililiği arttırmaktadır (Kazantzis ve diğ., 2000; Scheel ve diğ., 2004). Bununla birlikte ev ödevlerine katılımı etkileyen önemli unsurlardan biri ev ödevinin algılanan zorluk derecesidir. Zorluk derecesi danışanın ev ödevine ayırması gereken zaman ve emeği ifade etmektedir (Scheel ve diğ., 2004: 47). Deney grubu üyelerinin ödevle ilişkin olumsuz bir tutumu bulunmamakla birlikte çoğunlukla vakit ayırmakta güçlük çektikleri, iş ve ev yaşantılarının sürekli yoğun oldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla gelecekte planlanan çalışmalarda ev ödevlerinin etkili biçimde kullanımına yönelik düzenlemelerin çocuk evi sorumlularına anlamlı katkıları olabileceği düşünülmektedir. Eskin ve diğ. (2008) ve Eskin ve diğ. (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da kısa süreli ödev içermeyen grup çalışmalarının etkiyi sınırlandırdığı görülmüştür. Bununla birlikte ödevlendirme süreçlerinin işlevsel olarak kullanılabilirdiği çalışmalarda ise sosyal problem çözme anlamlı katkıların arttığı görülmektedir (Nezu ve Perri, 1989; Arslan, 2016).

Yapılan çalışmalarda Çocuk Evi Sorumluları'nın çocuk/ergen psikolojisi, gelişim özellikleri ve yaşanan davranış problemleri konusunda eğitim ihtiyaçları olduğunu ifade ettikleri bulunmuştur (Başer, 2013, Sarıaltın, 2017). Eğitim sürecinde özellikle korunma ihtiyacı olan ergenlerle yaşadıkları ortak problemlerin konuşulduğu bir oturuma yer verilmiş ve ortak problemler üzerinden sosyal problem çözme süreci ele alınmıştır. Bu uygulamanın ortak bir çözüm havuzu oluşturulması açısından katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Çocuk Evi Sorumluları'yla yapılan çalışmalarda kendilerini yetersiz hissettikleri ve desteğe ihtiyaç duyduklarını vurguladıkları görülmektedir (Başer, 2013; Sarıaltın, 2017). Öz yeterlilik inancı olarak ifade edilen kendini yeterli hissetmenin problem [Metni yazın]

çözme becerisiyle ilişkili olduğu araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır (Altunçekiç ve diğ., 2005; Aylar ve Aksin, 2011). Mevcut çalışmanın dönütlerinde ve oturumlardaki paylaşımlarda problemler karşısında yetersiz hissetme konusunda olumlu katkılarının olduğu üyeler tarafından ifade edilmiştir. Örneğin, bir üye yaşadığı problemleri konuşmanın ve başkalarının da benzer şeyler yaşadığını görmenin kendisine iyi geldiğini ifade etmiştir. Bir başka üye ise; yaşadığı problemleri diğer üyelerin de yaşadığını duymanın kendisini bir nebze teselli ettiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla problem çözme becerilerine ilişkin yapılacak çalışmaların Çocuk Evi Sorumluları'nın çalışma yaşamlarına olumlu katkıları olacağı düşünülmektedir. Bu düşüncelere ek olarak, grupla psikolojik danışma ve psikoeğitim uygulamalarında benzer sorunlara sahip danışanların etkileşiminin bireysel psikolojik danışma sürecinden daha fazla katkı sağlayabileceği ifade edilmektedir (Meier ve Davis, 2014:104). Demirtaş Zorbaz ve diğ., (2016: 1766) grupla çalışmalarının grup üyelerinin, kendilerinin diğer bireyler tarafından nasıl algılandığını deneyimleyebileceği, benzeşen ve farklılaşan yönlerini görebileceği ve sorunların çözülmesinde alternatif çözüm yollarının neler olabileceğini keşfedebileceği bir ortam sağladığı belirtmişlerdir.

Mevcut çalışmada gözlenen ve özellikle katılımcılar tarafından vurgulanan bir başka yön ise; katılımcılarının yoğun çalışma saatleri nedeniyle kendilerine vakit ayırmakta güçlük çektikleri ve iş ile ilgili olsa dahi mevcut programda yalnızca kendilerine odaklanmalarının üyelere iyi geldiğidir. Bu durum da program uygulayıcısı için önemli bir kazanım olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, iş yaşamlarında tükenmişlik ve travma yaşantılarından etkilenme riski taşıyan Çocuk Evi Sorumluları'na uygulanan Sosyal Problem Çözme Programı'nın probleme karşı tutumlarını ve sosyal problem çözme becerilerini geliştirmede etkili olduğu düşünülmektedir. Çocuk Evi Sorumluları'nın sorumlu olduğu çocuk sayıları ve kurum içi iş yoğunlukları nedeniyle uygulanan programın sıklaştırılması ve oturum sürelerinin azaltılmasının etkililiği arttıracığı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Sosyal Problem Çözme Programı'nın Çocuk Evi Sorumluları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında; Çocuk Evi Sorumluları için hazırlanan Sosyal Problem Çözme Programı'nın Çocuk Evi Sorumluları'nın "probleme olumsuz yaklaşım"larını ve "kendine güvensizlik" düzeylerini azaltmada, "yapıcı problem çözme" ve "ısrarcı-sebatkar yaklaşım"larını arttırmada etkili olduğu bulunmuştur. Sosyal

problem çözüme sürecine ilişkin tasarlanan deneyime yönelik ev ödevlerinin öngörüldüğü biçimde gerçekleştirilememesinin bu çalışmanın etkililiğini azaltan önemli bir sınırlılığı olduğu düşünülmektedir.

Bu bilgilerden hareketle gelecekte yapılacak araştırmalara ilişkin öneriler şunlardır:

- Türkiye’de sosyal hizmet ve yakın ilişkili olduğu psikoloji, psikolojik danışma ve rehberlik alanlarında sosyal problem çözme terapisine dayalı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle sosyal problem çözme terapisini temele alan deneysel çalışmaların yaklaşımın etkililiğine dair daha fazla bilgi sunacağı düşünülmektedir.
- Düzenlenecek sosyal problem çözme programlarında oturum sayılarının artırılmasının, problem çözme süreci ve tekniklerinin öğrenimini kolaylaştırarak sosyal problem çözümenin tüm boyutlarında etkililiği arttıracığı düşünüldüğünden önerilmektedir.
- Çocuk Evi Sorumlularının iş yükü ve zaman sorunları nedeniyle oturumların süresi kısaltılabilir ve sıklığı artırılabilir. Böylece psikoeğitim sürecinde dahil edilen ödevlerin hatırlanma olasılığı artırılabilir. Oturum sayıları ve sıklıklarının artırılmasının, iş yoğunluğu nedeniyle ödev olarak verilmesi planlanan çalışmaların oturumlara dahil edilmesi işlevselliği artırabilir.
- Türkiye’de sosyal problem çözme terapisine dayalı deneysel çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle ebeveynlerin sosyal problem çözme becerisini artırıcı çalışmaların mevcut çalışmanın konusu olan korunmaya ihtiyacı olan çocukların aileleriyle olan ilişkilerini yapıcı bir şekilde etkileyebileceği düşünülmektedir. Koruma kararı alınmasına neden olan durumun ortadan kalkması durumunda korunma ihtiyacı olan çocukların gelişimsel olarak uygun olmayan ortamlara geri döndüğünden söz edilmektedir. Bu nedenle, düzenlenecek programlarla çocuklar için uygun gelişimsel ortamın yaratılmasına katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Altunçekiç, A., Yaman, S. ve Koray, Ö. (2005). Öğretmen adaylarının öz-yeterlik inanç düzeyleri ve problem çözme becerileri üzerine bir araştırma (Kastamonu ili örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 93-102.

[Metni yazın]

- Aylar, F. ve Aksin, A. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenliği adaylarının öz-yeterlilik inanç düzeyleri ve problem çözme becerileri üzerine bir araştırma: Amasya Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 299-313.
- Aslan, E. ve Erbay, E. (2017). Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bağlı çocuk evlerinde çalışan bakım elemanlarının ve çocuk evi sorumlularının iş doyum ve tükenmişlik düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 535-556.
- Atlı, A. ve Kutlu, M. (2012). Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında çalışan personelin empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), 49-66.
- Başer, H. (2013). *Çocuk refahı alanında yeni hizmet modeli: Çocuk evleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Biber, K.ve Sezer, T. (2011). Çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarındaki grup sorumlularının empati düzeylerinin incelenmesi. *E- Journal of New World Sciences*, 6(2), 1704-1714.
- Campbell, D.T. ve Stanley, J.C. (1963). Experimental and quasi-experimental designs for research. İçinde N.L. Gage (Ed.), *Handbook of research on teaching* (ss.1-76). Chicago: Rand McNally.
- Cebe, F. (2005). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yetiştirme yurtlarında barınan çocukların "benlik saygısı", "depresyon", "kaygı" skorlarının aile yanında kalan çocuklarla karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Çam, S. ve Tümkaya, S. (2007). Kişilerarası Problem Çözme Envanteri'nin (KPÇE) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 95-111.
- Çekici, F. (2009). *Problem çözme terapisine dayalı beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri, öfkeyle ilgili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çekici, F. ve Güçray, S.S. (2012). Sosyal Problem Çözme Terapisine Dayalı Beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri, öfkeyle ilişkili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 103-128.
- Dane, B. (2000). Child welfare workers: An innovative approach for interacting with secondary trauma. *Journal of Social Work Education*, 36(1), 27-38.

- Danış, M.Z. ve Kara, H.Z. (2016). Sosyal hizmette problem çözme yaklaşımı. *Journal of Academic Social Sciences*, 45, 1-10.
- De la Fuente, A., Chang, E.C., Cardenoso, O. ve Chang, O.D. (2018). Examining coping strategies used by Spanish female social work students: Evidence for importance of social problem solving abilities. *Social Work Education*, 37(7), 1-17.
- Demirtaş Zorbaz, S., Kızıldağ, S. ve Voltan Acar, N. (2016). Türkiye'deki üniversitelerde lisansüstü düzeyde yapılan grup çalışmalarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1765-1784.
- D'Zurilla, T.J. ve Chang, E.C. (1995). The relations between social problem solving and coping. *Cognitive Therapy and Research*, 19(5), 547-562.
- D'Zurilla, T.J. ve Goldfried, M.R.(1968). Cognitive processes, problem-solving, and effective behavior. Paper presented at the American Psychological Association Convention, San Francisco, California, August 30-September 3.
- D'Zurilla, T.J. ve Goldfried, M.R. (1971). Problem solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78(1), 107-126.
- D'Zurilla, T.J., Nezu, A.M. ve Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: Theory and assessment. İçinde E.C.Chang, T.J. D'Zurilla ve L.J. Sanna (Ed.), *Social problem solving: Theory, research and training* (ss.11-27). Washington: American Psychological Association.
- D'Zurilla, T.J. ve Nezu, A.M. (2006). *Solving life's problems: A 5-step guide to enhanced well-being*. Springer Publishing Company.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersan, D.T. (2015). *Problem çözme eğitiminin otizm spektrum bozukluğu olan çocuk annelerinin problem çözme becerileri ve bazı psikolojik değişkenler üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Eskin, M., Ertekin, K. ve Demir, H. (2008). Efficacy of a problem-solving therapy for depression and suicide potential in adolescents and young adults. *Cognitive Therapy Research*, 32, 227-245.
- Eskin, M., Kurt, İ. ve Demirkıran, F. (2012). Does social problem solving training reduce psychological distress in nurses employed in an academic hospital. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 2(10), 10450-10458.

- Gelen, İ. ve Çınar, G. (2014). Samsun Aile ve Sosyal Politikalar kurumunda çalışanların, çalıştıkları bilimle ilgili belirttikleri sorunlar ve çözüm önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 336-555.
- Gökçearslan Çiftci, E. (2009). Türkiye'de ve Dünyada korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Aile ve Toplum*, 11(19), 53-65.
- Kazantzis, N., Deane, F.P ve Ronan, K.R. (2000). Homework assignments in cognitive and behavior therapy: A meta-analysis. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 7, 189-202.
- Kazantzis, N. ve Deane, F. P. (1999). Psychologists' use homework assignments in clinical practice. *Professional Psychology: Research and Practice*, 20, 581-585.
- Kesen, N. F. ve Deniz, M. E. (2005). Yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin kuruluşa geliş nedenlerinin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 185-198.
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177-184.
- Korkut Owen, F. (2015). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma* (Genişletilmiş 4. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Malouff, J.M., Thorsteinsson, E.B. ve Schutte, N.S. (2005). The efficacy of problem solving therapy in reducing mental and physical health problems: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 27(1), 46-57.
- Meier, S.T. ve Davis, S.R. (2014). Psikolojik Danışma: Temel Öğeler (5. Baskı). S. Doğan, D.Y. Bektaş, E. Özeke Kocabaş ve S. Denizli, Çev. Ankara: Pegem Akademi.
- Nacar, F.S. ve Tümkaya, S. (2011). Sınıf öğretmenlerinin iletişi ve kişilerarası problem çözme becerilerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 493-511.
- Nezu, A.M. (2004). Problem solving and behavior therapy revisited. *Behavior Therapy*, 35, 1-33.
- Nezu, A.M., Nezu, C.M. ve D'Zurilla, T.J. (2013). *Problem-solving therapy: A treatment manual*. New York: Springer Publishing Company.
- Nezu, A.M. ve Perri, M.G. (1989). Social problem- solving therapy for unipolar depression: An initial dismantling investigation. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 57(3), 408-413.

- Nissly, J.A., Barak, M.E.M. ve Levin, A. (2005). Stress, social support, and workers' intentions to leave their jobs in public child welfare. *Administration in Social Work*, 29(1), 79-100.
- Pekcanlar Akay, A., Varol Taş, F., Baykara, B., Miral, S. ve Yemez, B. (2005). Mental Health and communication skills training for the staff in a girls' orphanage in Turkey. *Yeni Sempozyum*, 43(2), 64-68.
- Sarıaltın, D.M. (2017). *Kurum bakımındaki çocuklara ilişkin sistemin sosyal refah çalışanları gözüyle değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Scheel, M.J., Hanson, W.E. ve Razzhavaikina, T.I. (2004). The process of recommending homework in psychotherapy: A review of therapist delivery methods, client acceptability, and factors that affect compliance. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice and Training*, 41(1), 38-55.
- Schmidt, V. (2009). Orphan care in Russia. *Social work and Society*, 7(1), 58-70.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2008). Tarih: 05.10.2008 Sayı: 27015 Erişim tarihi: 14 Temmuz 2017, http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2471369dc318044059a0/cocukevleri_calismaesaslari.pdf
- Şenel, İ. (2001). *Yetiştirme yurtlarında kalan öğrencilerin grup sorumlularından aldıkları desteğin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tham, P. (2007). Why are they leaving? Factors affecting intention to leave among social workers in child welfare. *British Journal of Social Work*, 37, 1225-1246.
- Van Hook, M.P. ve Rothenberg, M. (2009). Quality of life and compassion satisfaction/fatigue and burnout in child welfare workers: A study of the child welfare workers in community based care organizations in central Florida. *Social Work and Christianity*, 36(1), 36-54.
- WHO (2003). Skills for health: Skills based health education including life skills: An important component of a Child-Friendly/Health-Promoting School. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2017, http://www.who.int/school_youth_health/media/en/sch_skills4health_03.pdf
- Yaman, F. (2010). *Bakıcı annelerin sosyo-ekonomik ve çalışma yaşamlarına ilişkin özellikleri: Ankara ili örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499-525.

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik (1995). Tarih: 13.11.1995 Sayı: 22462 Erişim tarihi: 14 Temmuz 2017, <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2471369dc318044059a0/yetistirmeyurlari.pdf>

Yalçın, A. (2011). *Çocuk Koruma Kanunu kapsamında korunmaya muhtaç çocukların gelecek kaygılarının incelenmesi: Afyonkarahisar örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Yıldırım, Ş. (2013). *Çocuk evinde kalan çocukların ilişki dinamikleri: İzmir örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EK
ÇOCUK EVİ SORUMLULARI İÇİN HAZIRLANAN SOSYAL PROBLEM ÇÖZME
PROGRAMI

1. Oturum: Tanışma ve yapılandırma

Amaç: Grup üyelerini tanışması ve grup sürecinin işleyişi için kuralların belirlenmesi

Bu oturumda grup üyelerinin tanışma kaynaşmaları amacıyla öncelikle tahmin ve rol değişimi adlı tanışma etkinliklerine yer verilmiştir. Daha sonra grup kuralları üyeler ile birlikte belirlenerek büyük bir karton kağıda aktarılmış ve herkesin görebileceği biçimde konumlandırılmıştır. Grup çalışmasının konusu olan “problem” kavramı ve günlük yaşamda karşılaşılan problemler ele alınmış, problemlerin oluşmasına nedne olan çevresel ve kişisel engeller ele alınmıştır. Daha sonra çalışma sayfaları ile ödevlendirme yapılmış ve oturum hakkında geribildirim alınarak oturum sonlandırılmıştır.

2. Oturum: Problemlerimiz ve tutumlarımız

Amaç: Sosyal yaşamda karşılan problemlerin ifade edilmesi, ortak problemlerin olup olmadığının incelenmesi ve problem çözme adımlarının kısaca tanıtılması

Sürece taş, kağıt, makas ve ortak yönler adlı ısınma etkinlikleriyle başlanmıştır. Problem kavramı tekrar ele alınmış ve günlük yaşamda karşılaşılan problemlerin paylaşılmasına geçilmiştir. Bu problemler kağıtlara yazıldıktan sonra grup üyelerinin gelişigüzel seçilerek ip cetveli adlı etkinlik ile bu problemleri deneyimleme düzeylerini düşünceleri sağlanmıştır. Daha sonra problem çözme adımlarından söz edilerek bir örnekle adımlar somutlaştırılmıştır. Probleme ilişkin tutumların problem çözümedeki yeri vurgulandıktan sonra grup üyelerinin örnek olay üzerinden duygu, düşünce ve davranışlarını ele almaları için çalışma kağıdı dağıtılmıştır. Konuyu desteklemek üzere sosyal problem çözme konusunda bilgileri içeren formlar dağıtılmıştır. Yürüyüş adlı kapanış etkinliği ile oturum sonlandırılmıştır.

3. Oturum: Problem, düşünceler ve duygular

Amaç: Sosyal yaşamda karşılaşılan problemlere dair duygu ve düşüncelerin incelenmesi, ABC modelinin öğretilmesi

[Metni yazın]

Süreç hareketi başlatını bul adlı ısınma etkinliği ile başlamıştır. Daha sonra örnek olay üzerinden duygu, düşünce ve davranışlar ele alınarak ABC modelinden bahsedilmiştir. Çalışma kağıtları dağıtılarak ABC Modelinin kendi problemleri üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Çalışma kağıtları dağıtılarak ödevlendirme yapılmış, kapanış etkinliği olarak resim çizme etkinliği yapıldıktan sonra oturuma ilişkin görüşler alınarak oturum sonlandırılmıştır.

4. Oturum: Sağlıklı düşünme kuralları

Amaç: ABC modelinin tekrar edilmesi ve sağlıklı düşünme kurallarının öğretilmesi

Kurt, kuzu ve avcı adlı ısınma oyunu ile süreç başlatılmıştır. Uygulama ödevleri konuşulduktan sonra ABC modelinin pekiştirilmesi için örnek olay üzerinden tekrar yapılmıştır. Grup üyelerine sağlıklı düşünmeyi konu alan form dağıtılmış ve ihtiyaç duydukları iki kuralı seçerek karton, boya vb. materyallerle sloganlar oluşturarak sergi yapmaları sağlanmıştır. Sergi gezildikten sonra üyeler seçtikleri kuralı ve oluşturdukları materyalin kendisi için anlamı hakkında bilgi vermiştir. Sloganın gelecek hafta boyunca uygulanması ödevlendirildikten sonra oturumla ilgili görüşler alınarak süreç sonlandırılmıştır.

5. Oturum: Gerçekleri varsayımlardan ayırma ve duygu yönetimi

Amaç: Sosyal yaşamda karşılaşılan problemlerde oluşan düşüncelerin gerçek ya da varsayım olup olmadığının incelenmesi, düşüncelerin yarattığı duygularla baş etmenin öğretilmesi

Sayı sayma ısınma oyunu ile süreç başlatılmıştır. Daha sonra gerçek ve varsayımların anlaşılması için fotoğraf etkinliği düzenlenmiş, grup üyelerinin fotoğraftaki kişi ile ilgili gerçekleri ve varsayımları üzerinden konuya vurgu yapılmıştır. Daha sonra örnek bir olay üzerinden gerçekler ve varsayımlar ele alınmıştır. Problem çözme sürecinde gerçek ve varsayımların öneminden ve varsayımların neden olabileceği olumsuz duygulardan söz edilmiştir. Olumsuz duygularla başa çıkmada nefes egzersizi ve güvenli yer gibi tekniklerin öğretimi yapılmıştır. Süreç oturumla ilgili görüş alınması sonrasında sonlandırılmıştır.

6. Oturum: Problemi tanımlama

Amaç: Problemi tanımlama, hedef belirleme

İlginç kelimeler ısınma oyunu ile süreç başlatılmıştır. Daha sonra sosyal problem çözme süreci basamaklarından problemi tanımlama ile ilgili bilgi verilerek çalışma sayfasına bir problem tanımlamaları istenmiştir. Daha sonra tanımlanan problemler grup üyeleri tarafından kriterlere bağlı kalınarak değerlendirilmiştir. Doğru problem tanımlama becerisini pekiştirmek amacıyla ev ödevi verilmiş, gelecek hafta boyunca yaşantılan problemlerin çalışma kağıtlarına işlenmesi istenmiştir. Süreç ile ilgili geribildirim alınmış ve kapanış etkinliği ile oturum sonlandırılmıştır.

7. Oturum: Çözüm üretme

Amaç: Zihinde canlandırma yöntemiyle ulaşılması istenen hedefi hayal etme, beyin fırtınası yönteminin öğretilmesi ve çözüm üretiminde kullanılması

Grup üyelerinin hafta boyunca tanımladıkları problemlerden bahsedilerek süreç başlatılmıştır. Isınma etkinliği olarak ayna oyunu oynanmıştır. Grup üyelerinin hafta boyunca deneyimledikleri ve çözümlenmemiş bir problemi seçmeleri sonrasında zihinde canlandırma yöntemiyle çözüldüğü ana odaklanmaları sağlanmıştır. Çözümün yarattığı etkinin duygu, düşünce ve davranışlarına etkileri çalışma kağıdına kaydetmeleri istenmiştir. Zihinde canlandırma etkinliğinin etkililiğine ve kullanım alanına ilişkin verilen bilgiler sonrasında, sosyal problem çözme basamaklarından çözüm üretme basamağı ele alınmıştır. Grup üyelerinin beyin fırtınası yöntemini kullanarak örnek olay üzerinden çözüm üretmeleri istenmiştir. Beyin fırtınası yöntemini grup üyelerinin seçtikleri problem üzerinde uygulamaları istenmiştir. Daha sonra diğer üyelerin çözüm önerilerinde bulunmaları sağlanmıştır. Çözümlerin işlevselliğinin değerlendirilmesinin bir sonraki oturumda ele alınacağı belirtilmiş, üyelerin bu çözümler üzerine düşünmeleri istenmiştir. Kapanış etkinliği olarak grup üyelerinin birlikte bir orman çizmeleri istenmiştir. Daha sonra oturum ile ilgili dönütler alınarak süreç sonlandırılmıştır.

8. Oturum: Çözümlerin değerlendirilmesi

Amaç: Farklı problemler için çözümler üretilmesi, çözümlerin başarı olasılığının uygulanabilirliğinin, kişiler ve sosyal etkilerinin değerlendirilmesi

Kurt, kuzu ve avcı adlı ısınma etkinliği ile süreç başlatılmıştır. Bir önceki hafta örnek olay üzerinden üretilen çözümler belirlenen kriterle çerçevesinde ele alınmıştır. Daha sonra grup üyelerinin kendi problemleri için oluşturdukları çözümleri benzer biçimde değerlendirmeleri istenmiş ve uygun buldukları çözümü grupla paylaşmaları istenmiştir. Oturum ile ilgili dönüt alınarak sosyal problem çözme sürecini özetleyen çalışma kağıdı dağıtılmış ve ödevlendirilmiştir.

9. Oturum: Hareket planı geliştirme ve uygulama

Amaç: Seçilen çözümlerin hareket planının oluşturmanın öğretimi, uygulama sonucunda elde edilen sonuçların değerlendirilmesi, kendini ödüllendirmenin öneminin fark edilmesi

Bir önceki haftanın değerlendirilmesinden sonra ülgünç soruları içeren ısınma etkinliği yapılmıştır. Grup üyelerinden bir önceki hafta verilen ödevle ilişkin bilgiler alınmıştır. Daha sonra sosyal problem çözme sürecinin son adımı olan hareket planı geliştirme adımına ilişkin bilgilendirmeler yapılmış ve üyelerden kendi problemlerine ürettikleri çözümlerin uygulama sürecine ilişkin hareket planı oluşturmaları istenmiştir. Süreç korunma ihtiyacı olan ergenlerle yaşadıkları ortak üç problem üzerinden tekrarlanmıştır. Oturuma ilişkin geribildirimler sonrası süreç sonlandırılmıştır.

10. Oturum: Vedalaşma

Amaç: Programa ilişkin görüşlerin ifade edilmesi, üyelerin güçlü yönlerinin vurgulanması

Süreç sosyal problem çözme basamaklarının uygulamalarına ilişkin dönütler sonrasında yaşam çizgisi adlı etkinlikle devam ettirilmiştir. Bu etkinlikte yaşam çizgilerinde mevcut yerlerini yaşadıkları bugüne kadar aşmış oldukları problemleri ve bu süreçte onları destekleyen güçlü yönlerini değerlendirmeleri istenmiştir. Daha sonra gelecekte olası problemler karşısında ihtiyaç duyabilecekleri güçlü yönlerini değerlendirmeleri istenmiş ve bu bilgiler grupla paylaşılmıştır. İlgili grup üyesinin

paylaşımı sonrasında grup üyelerinden paylaşım yapan üyede on hafta boyunca gözlemlendiği güçlü yönleri düşünmeleri ve onun yaşam çizgisine yazmaları ve bu güçlü yöne ilişkin gözlemlerini paylaşmaları istenmiştir. Daha sonra grup üyelerinin programı değerlendirmesi için kağıtlar dağıtılmış, üyelerin görüşlerini sözlü ve yazılı biçimde paylaşmaları istenmiştir. Paylaşımlar sonrasında lider genel bir özet yapmış ve son test uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Vedalaşarak program sonlandırılmıştır.